

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI.....	44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE'MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQUISH.....	48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
"INNOVATSION AGROTEKNOLOGIYALAR VA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOIYILLARI ASOSIDA G'ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	53
Turayeva Gulizahro	
АНАЛИЗ ЦЕНОБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИСЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ).....	57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли	
KICHIK BIZNES RIVOJINI TA'MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI.....	62
G'aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO'LLARI.....	67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich	
INNOVATION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOB VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	73
Mustafoev Akbar Mustafo o'g'li	
MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO'LLARI.....	78
Maxkamov Ibrayim, Jo'raboyeva Shohida Kamoliddin qizi	
REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI.....	83
Abduxalilova Laylo To'xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda	
SIRKULAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI.....	87
Sodikov Zokir Rustamovich	
YASHIL TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIVAVIY RAG'BATLAR VA ULARNING NATIJALARI.....	92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi	
MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI.....	97
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich	
АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ.....	101
Даулетиярова Шахло	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА.....	109
Кадилова Хадича Тураевна	
XORIY MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O'ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR.....	115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev	
O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIVASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li	
HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI.....	133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna	
QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIVAVIY TAHLILI.....	136
Musayeva Shoirazimovna	

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH.....	144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI.....	149
Madraximov Ilxom Kamilovich	
FOYDA SOLIG'INING O'ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI.....	154
Zaripov Xusan Baxodirovich	
AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	163
Jalilov Jamshid G'anjionovich, Safarov Zavqiddin Zokir o'g'li	
MINTAQA SANOAT TARMOG'I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	168
Xayitboev Abror Quvondiqovich	
РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН.....	174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи	
KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV.....	180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna	
BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI.....	184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG'LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI.....	189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich	
TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	194
Alimov Umid O'ktambayevich	
MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO'SIQLARI.....	200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI.....	207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog'at Xo'jabekova	
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ.....	212
Останов Эгамберди	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI.....	218
Xakimova Xulkar Xamidovna	
QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich	
OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI.....	230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI.....	234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI.....	238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna	
BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI.....	242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHİYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI	251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna	
TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSİYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO'NALISHLARI	259
To'rayev Jasurali To'rayevich	
O'ZBEKISTONDA SAVDO TASHKILOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI	264
B. Sulaymonov	
NAMANGAN VILOYATIDA "YASHIL IQTISODIYOT" MODELIGA O'TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI	270
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich	
KICHIK BIZNES ORQALI ISH O'RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA	278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
MAMLAKATIMIZDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich	
РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ	290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li	
BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIVAVIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH VOSITALARI	303
Sadikov Iskandar Gayratovich	
ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	308
Халиков С. Х.	
HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI	313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich	
ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	321
Isakov Oybek Jamoliddinovich	
NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO'JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA'SIRINI BAHOLASH	325
Ismoilov Azamat	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI	332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	
"AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHİYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK" FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA	346
Abduraxmonova Feruzabonu	

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASSTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	352
Dildora Yuldasheva	
TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT BAZASINING YETARLILIGINI TA'MINLASH YO'LLARI	359
I.J. Isakov	
OLIY TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA IQTISODIY DIAGNOSTIKA O'TKAZISHNING XORIJ TAJRIBASI	363
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich, Axmedov Oybek Turg'unpulatovich	
INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISH YO'LLARI.....	369
Egamberdiyeva Dilorom Botir qizi, Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
"KREATIV IQTISODIYOT" HAMDA "TURIZM" TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	374
Abdurasulov Shovqiddin Erkin o'g'li	
THE STRATEGIC ROLE OF THE INDUSTRIAL SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY AND DEVELOPMENT FACTORS.....	380
Rakhimov Bakhromjon Ibroximovich	
INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	386
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
GLOBAL INCOME INEQUALITY IN 2024: CAUSES, PATTERNS, AND CONSEQUENCES.....	393
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СВОБОДНО ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОНАХ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ	401
Шарифходжаев Шавкат Окилович, Ачилова Ширин Шавкат кизи	
O'ZBEKISTON KON-METALLURGIYA SANOATI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HOZIRGI HOLATI	407
Ergashov Botirjon Ergashovich	
PENSIYA JAMG'ARMASIDA DAVLAT BUDJETI TRANSFERTLARI ULUSHI HAMDA UNING XORIJ TAJRIBASI	415
Sherjonov Doniyor Saparbayevich	
O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARINI QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAN FOYDALANIB MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	419
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I BO'YICHA FIRIBGARLIKLAR: MEXANIZMLARI, SABABLARI VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI.....	425
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
TOG' VA TOG'OLDI HUDUDLARIDA QISHLOQ XO'JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	431
Abdulxayeva Gulshan Maxmudovna	
TURIZM SOHASINING IJTIMOIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA).....	435
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
SANOATDA IQTISODIY MOLIYAVIY HISSOBOTLAR XALQARO STANDARTLARINI RAQOBATBARDOSH KORPORATIV STRATEGIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA QO'LLASH.....	442
Turaboev Ibroxim Ismoil o'g'li	
ФОНДИРОВАНИЕ И СТРАХОВАНИЕ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ АПК: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ	447
Дурманов Акмал Шаймарданович	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI RIVOJLANISHINING STATISTIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	456
Atajanova Guli Maxsudbekovna	
JAHON MOLIYAVIY BOZORLARI BARQARORLIGIGA GLOBAL IQTISODIY INQIROZLAR VA GEOSIYOSIY OMILLARNING TA'SIRI HAMDA ULARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI	462
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	

QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQARISHDA BOSHQARUV QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI.....	467
Mamadiyarov Dilshad Uralovich	
PAXTA TOZALASH KORXONALARINING TARKIBIY BO'LINMALARIDA MOLIVAVIY BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	474
Murodov Orif Jumayevich, G'ulomov Xaydarbek Ilyos o'g'li	
BARQAROR KELAJAK SARI: MAMLAKATDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI MUSTAHKAMLASH	482
Abdullaev Shavkatjon Maxmudillaevich	
ZAMONAVIY IQTISODIY SHAROITLARDI KORXONALARNING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH	487
Abdulakimova Moxina Farxod qizi	
UMUMIY OVQATLANISH SHAHOBCHALARINING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH.....	493
Amiriddinova Muslima Zayniddin qizi	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA MIJOZLAR EHTIYOJINI O'RGANISH VA XIZMAT SIFATINI OSHIRISHNING INNOVATSION YONDASHUHLARI	498
Babayeva Lola Ibragimovna	
MINTAQADA TARIXIY VA MADANIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHDA DAVLAT HAMDA XUSUSIY SHERIKCHILIK TIZIMIDAN FOYDALANISH	504
Xusanov Chari Kadirovich	
PROSPECTS FOR IMPROVING INFRASTRUCTURE FOR SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.....	509
Botirova Xulkar Olimjonovna	
THE IMPACT OF AGRICULTURAL CLUSTERS ON FOOD SECURITY AND MACROECONOMIC STABILITY	514
Sherkulov Shohruh Erkin ugli	
OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISSIQXONA IQTISODIYOTINI O'RNI VA NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR	520
Otavullaev Sukhrob Sa'dullo o'g'li	
IJTIMOII AHAMIYATI YUQORI LOYIHALARNI DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	524
Taspanova Ayzada Kenjebayevna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQOBAT STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH	529
Sharopova Nafosat Radjabovna, Jamolova Aziza	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA ISTE'MOLCHILARNING XULQ-ATVORINI O'RGANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	537
Sultonova Zulxumor, Bobojonov Baxrombek Ro'zimovich	
INTERNATIONAL TRADE BETWEEN INTEGRATION AND ISOLATION: INNOVATION AND UNCERTAINTY IN A FRAGMENTING GLOBAL ECONOMY.....	542
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA SIGIRLAR BOSH SONINING PROGNOZ KO'RSATKICHLARI	548
Sabit Gabbarov	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI OSHIRISHDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	552
Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, Xo'janova Husnora	
O'ZBEKISTONDA IQTISODIY O'SISH SIFAT OMILLARINING TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	558
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich	
ОБЩАЯ КОНЦЕПЦИЯ СТАБИЛЬНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ.....	567
Зайналов Джахонгир Расулович	
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЫНКОВ КАПИТАЛОВ	571
Хотамкулова Мадина Санжар кизи, Зайналов Джахонгир Расулович	

IPOTEKA KREDITI MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA AMALIY ISHLAR TAHLILI	576
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
KORXONALARDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	581
Abdurashidova Nigora Alisherovna, Abduqodirova Donoxon	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SALOHİYATINI OSHIRISH OMILLARI VA MEZONLARI	588
Jumanov Ruslanbek Bobojanovich	
O'ZBEKISTONIDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	592
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
STUDY OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF GREEN BONDS, ECOLOGICAL LOANS, AND GREEN INVESTMENT FUNDS, AS WELL AS THEIR IMPORTANCE IN THE FINANCIAL SYSTEM.....	595
Avazov Azizbek Ashurali o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK TERMINOLOGIYASINING ILMIY-TAHLILIY TALQINI.....	603
Aripov Oybek Abdullayevich	
O'ZBEKISTONDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....	608
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
FERMER XO'JALIKLARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI TASHKIL ETISH VA OPTIMALLASHTIRISH.....	611
Kdirbaev Amir Marat uli	
ITALIYA VA YAPONIYADA DAVLAT QARZINING UZOQ MUDDATLI BARQARORLIGI: FISKAL QOIDALAR VA QARZ BOSHQARUVI STRATEGIYALARINING QIYOSIY TAHLILI.....	614
Abdurahimov Abror Zafarovich, L.M. Tashpulatova	
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ: ВОЗМОЖНОСТИ ПЕРСОНАЛИЗАЦИИ, ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	621
Камалова Малика Низамовна, Очилов Акрам Одилович	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING ISHSIZLIK DARAJASIGA TA'SIRINI IFODALOVCHI ASOSIY OMILLAR	626
Raxmonov Bekzod Sharibjon o'g'li	
GLOBAL XAVFLARNING KESKINLASHUVI SHAROITIDA QAYTA SUG'URTANI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	631
Norov Zarif Shamsiddinovich	
INNOVATSION SUG'URTA XIZMATLARINI JORIY ETISH ORQALI IXTIYORIY SUG'URTA XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	638
Xayitov Nodirjon Uzokovich	
ANALYSIS OF INNOVATION ACTIVITIES	646
Alieva Elnara Ametovna	
VOSITACHILIK XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLAR AUDITI SIFAT NAZORATI.....	652
O.Q. Qo'shmatov	
AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISHDA MATEMATIK MODELLARDAN FOYDALANISH MASALALARI	657
I.Qo'ziyev, F.Ochilov	
MAJBURIYATLAR HISOBINING NAZARIY ASOSLARI.....	664
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	

MAJBURIYATLAR HISOBINING NAZARIY ASOSLARI

Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
"Audit" kafedrası i.f.d., dotsenti

Annotatsiya. Mazkur maqolada mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan turli mulkchilik shaklidagi xo'jalik yurituvchi subyektlarning majburiyatlari hisobini samarali va shaffof yuritish maqsadida ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar yoritib berilgan. Shuningdek, mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan korxona va tashkilotlarning kreditorlik qarzlari, ularning tarkibi hamda muddati o'tgan kreditorlik qarzlarning dinamikasi tahlil qilingan. Majburiyatlar hisobini yuritish bilan bog'liq mahalliy olimlarning ilmiy-nazariy qarashlari tahlil qilingan va muallifning munosabati bayon etilgan. Mazkur maqolada keltirilgan tahlillar asosida majburiyatlar hisobining dolzarb masalalari hamda ularni bartaraf etish bo'yicha taklif va tavsiyalar taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: majburiyatlar hisobi, yuridik javobgarlik, konstruktiv javobgarlik, korporativ boshqaruv, aksiyadorlik jamiyati, kreditorlik qarzlari, moliyaviy hisobot, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari, xo'jalik yurituvchi subyekt.

Abstract. This article presents proposals and recommendations developed to ensure effective and transparent accounting of liabilities of business entities operating in our country under various forms of ownership. The study also analyzes the accounts payable of enterprises and organizations, their structure, and the dynamics of overdue payables. The scientific and theoretical perspectives of local scholars on liability accounting are examined, along with the author's own viewpoint. Based on the conducted analysis, the article outlines current issues in liability accounting and provides practical proposals and recommendations for their resolution.

Key words: liability accounting, legal obligation, constructive obligation, corporate governance, joint-stock company, accounts payable, financial reporting, international financial reporting standards (IFRS), business entity.

Аннотация. В данной статье представлены предложения и рекомендации, разработанные с целью эффективного и прозрачного ведения учета обязательств хозяйствующих субъектов различных форм собственности, действующих в нашей стране. Также проведен анализ кредиторской задолженности предприятий и организаций, функционирующих в нашей республике, её структуры и динамики просроченной кредиторской задолженности. Рассмотрены научно-теоретические взгляды отечественных ученых, связанные с ведением учета обязательств, а также приведено авторское мнение. На основе проведенного анализа в статье даны актуальные вопросы учета обязательств и предложения по их устранению.

Ключевые слова: учет обязательств, юридическая ответственность, конструктивная ответственность, корпоративное управление, акционерное общество, кредиторская задолженность, финансовая отчетность, международные стандарты финансовой отчетности, хозяйствующий субъект.

KIRISH

Iqtisodiyotning chuqur globallashuvi sharoitida O'zbekiston Respublikasida korporativ boshqaruv tizimini yanada rivojlantirish, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va investitsiya jarayonlarida yetuk hamda ilg'or korporativ boshqaruv mexanizmlarini joriy etish va qo'llash borasida bir qator sezilarli islohotlar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan aksiyadorlik jamiyatlarining faoliyatini samarali va shaffof tashkil etishga qaratilgan chora-tadbirlar o'z samarasini bermoqda. Natijada aksiyadorlik jamiyatlarining samaradorligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlash bilan bog'liq bir qator muammolar hal etilmoqda.

"Ustav fondi (ustav kapitali) aksiyadorlarning aksiyadorlik jamiyatiga nisbatan huquqlarini tasdiqlovchi muayyan miqdordagi aksiyalarga taqsimlangan tijorat tashkiloti aksiyadorlik jamiyati (bundan buyon matnda jamiyat deb yuritiladi) deb e'tirof etiladi"¹.

1 O'zbekiston Respublikasi "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-370-son. 06.05.2014-yil.

Aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatini takomillashtirishda xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish va tahlil qilish orqali ularning samarali tajribalarini amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bu orqali aksiyadorlik jamiyatlarida mavjud korporativ boshqaruv tizimini isloh qilishga erishiladi.

Hozirgi vaqtda moliyaviy hisobotlarda taqdim etilayotgan ma'lumotlarning sifati va ishonchliligi bilan bog'liq muammolar buxgalteriya hamjamiyatining diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Moliyaviy axborotlar malakali foydalanuvchilar talablariga javob berishi, shuningdek ularning asosida strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkoniyati yaratilishi lozim. Majburiyatlar xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy hisobotlarining eng muhim elementlaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Majburiyatlar hisobini takomillashtirish bo'yicha A.Tuychiyev o'z ilmiy izlanishlarida xo'jalik yurituvchi subyektlarda majburiyatlarni kamaytirish maqsadida ular holati va harakatini tahlil qilish ko'rsatkichlar tizimi² keng to'xtalib o'tgan. S.Maxmudovning ilmiy ishlarida moliyaviy operatsiyalarida pul oqimini diskontlash orqali auditorlik tekshiruvlarini optimallashtirish hamda audit risklarini kamaytirish³ga alohida e'tibor qaratib o'tgan. S.Tashnazarov tomonidan zamonaviy yondashuvlar asosida moliyaviy hisobotning aktivlari qiymati va majburiyatlarini baholash hamda xususiy kapitali elementlari o'zgarishini hisobga olishning uslubiy tartib-qoidalari⁴ ishlab chiqilgan. A.Kozimjonovning ilmiy ishlarida qarz majburiyatlari bo'yicha xarajatlar hisobini yuritishda xarajatlarni "aktiv sifatida tan olinadigan xarajatlar" va "aktiv sifatida tan olinmaydigan xarajatlar"da hisobga olib borish⁵ masalalari yoritib berilgan. A.Amirov o'zining tadqiqot ishida foyda solig'i bo'yicha majburiyatlarni hisobot davrida to'g'ri aks ettirish va shaffofligini ta'minlashda tahliliy ishchi schyotlarni amaliyotga joriy qilgan⁶.

Shuni ta'kidlab o'tish joizki, yuqorida keltirib o'tilgan ilmiy-tadqiqot ishlarida aynan, majburiyatlar hisobi va auditor metodologiyasi bo'yicha bir qator masalalar o'z yechimini topmagan. Jumladan, baholangan majburiyatlar hisobini yuritish, ijara bo'yicha majburiyatlar hisobini tashkil etish hamda moliyaviy hisobotlarda aks ettirish, moliyaviy majburiyatlarni moliyaviy hisobotlarda aks ettirishning amortizatsiyalangan qiymat bo'yicha usuli va foyda yoki zarar orqali haqqoniy qiymatda baholash usullari, shuningdek majburiyatlar auditida tahliliy amallarni qo'llash masalalari to'liq tadqiq qilinmagan. Aynan shu sababli, ilmiy-tadqiqot mavzusi bugungi kunda faoliyat ko'rsatayotgan aksiyadorlik jamiyatlarining xalqaro hamjamiyatga integratsiyalashishi sharoitida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot uchun ma'lumotlar korxonalar moliyaviy hisobotlari, majburiyatlar hisobiga oid milliy va xalqaro standartlar, shuningdek, tartibga soluvchi organlarning ochiq statistik manbalaridan olindi. Ushbu ma'lumotlar tarkibiy tahlil, normativ-taqqoslash yondashuvi va konseptual tahlil usullari orqali qayta ishlanib, majburiyatlar hisobining nazariy asoslarini aniqlashga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xo'jalik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya hisobini yuritishni takomillashtirishda, eng avvalo, faqat xo'jalik faoliyati nuqtayi nazaridan emas, balki moliyaviy xo'jalik operatsiyalarining sodir bo'lishiga ko'proq e'tibor qaratish lozim. "Iqtisodiy hayot fakti"ni moliyaviy hisob obyekti sifatida e'tirof etish moliyaviy hisob usuli kabi buxgalteriya toifalarini aniqlashtirishni talab etadi.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) keng tarqalgan moliyaviy hisobot tizimidir. Jahon iqtisodiyotining globallasuvi ko'pgina mamlakatlarda MHXS'larni qo'llash va mazkur standartlarni doimiy ravishda takomillashtirish zaruratini keltirib chiqarmoqda. O'zbekiston Respublikasida buxgalteriya hisobini isloh qilish bo'yicha MHXS talablariga yaqinlashtirishga qaratilgan ko'plab chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xo'jalik yurituvchi subyektlarning konsolidatsiyalangan hisobotlari MHXS talablari doirasida tuzilmoqda, bir qator xalqaro standartlar esa mamlakatimiz amaliyotida bevosita qo'llanilmoqda.

2 Tuychiyev A.J. Majburiyatlar buxgalteriya hisobi va tahlilining nazariy-metodologik muammolari. – i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoref. Toshkent. 2011-yil. – 60 b.

3 Maxmudov S.K. Moliyaviy instrumentlarning hisobi va auditini takomillashtirish: Iqt.fan.dok. dis. ...avtoref. – Toshkent: 2024. -82 b.;

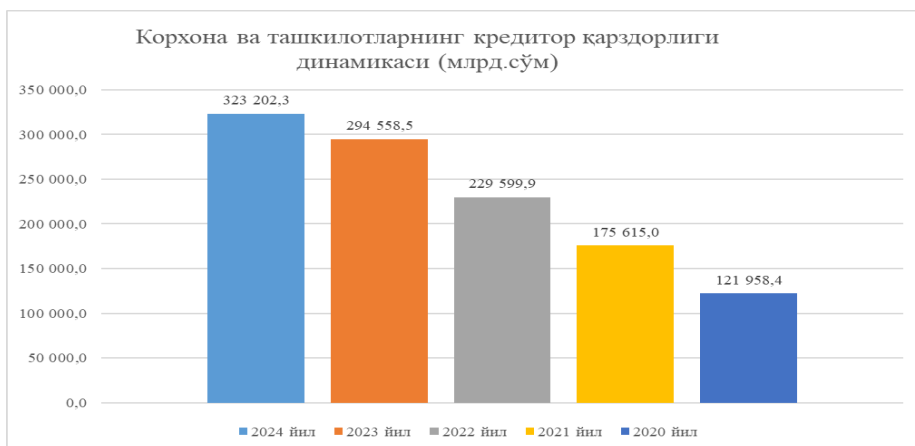
4 Tashnazarov S.N. Moliyaviy hisobotning nazariy va metodologik asoslarini takomillashtirish. Monografiya. – Samarqand. 2018. 271 b.;

5 Kozimjonov A. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda qarz majburiyatlari bo'yicha xarajatlar hisobini takomillashtirish. PhD diss. avtoreferati. 08.00.08 - "Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit". Toshkent - 2022-yil. 51 b.

6 Amirov A.A. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasida majburiyatlar hisobi va auditini takomillashtirish. PhD diss. avtoreferati. 08.00.08 - "Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit". Toshkent. 2022-yil. 53 b.

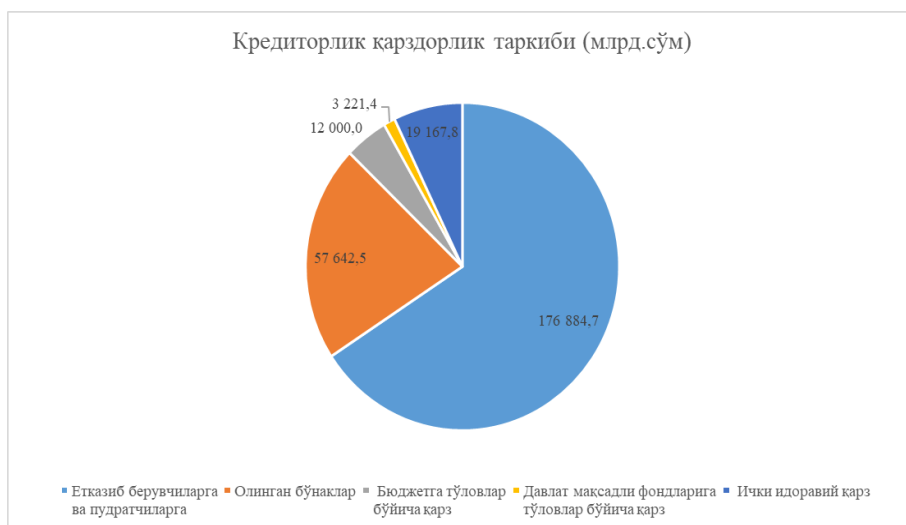
Ma'lumki, xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy hisobotlarida mavjud majburiyatlar tarkibida kreditorlik qarzlarning salmog'i yuqori hisoblanadi. Shu sababli O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan korxona va tashkilotlarning kreditorlik qarzdorligi holati quyidagi rasmda keltirib o'tilgan (1-rasm).

1-rasm. Korxona va tashkilotlarning kreditor qarzdorligi dinamikasi (1-sentyabr holatiga, mlrd so'm)⁷

Rasm ma'lumotlarida keltirilganidek, mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan korxona va tashkilotlarning kreditorlik qarzlari miqdori oxirgi besh yillikda o'sish tendensiyasiga ega. Xususan, 2020-yil 1-sentyabr holatiga ko'ra kreditor qarzdorlikning umumiy miqdori 121958,4 mlrd so'm, 2021-yil 1-sentyabr holatiga ko'ra 175615 mlrd so'm, 2022-yil 1-sentyabr holatiga ko'ra 229599,9 mlrd so'm, 2023-yil 1-sentyabr holatiga ko'ra 294558,5 mlrd so'm, 2024-yil 1-sentyabr holatiga ko'ra esa 323202,3 mlrd so'mni tashkil etgan. Tahlil natijasiga ko'ra, 2024-yilda 2020-yilga nisbatan kreditorlik qarzlari miqdori 265 foizga ortganini kuzatish mumkin.

Quyidagi rasmda kreditorlik qarzlarning tarkibi tahlil qilingan (2-rasm).

2-rasm. Kreditorlik qarzdorlik tarkibi (mlrd so'm)⁸

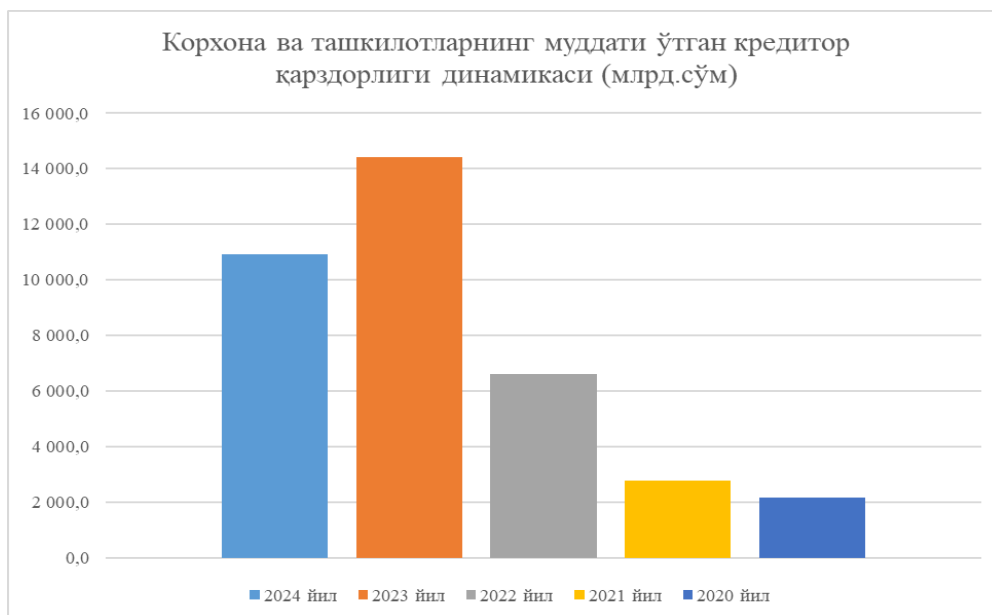
Yuqoridagi rasm ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, 2024-yil 1-sentyabr holatiga kreditor qarzdorlikning asosiy qismi yetkazib beruvchilarga va pudratchilarga berilgan avanslar — 176884,7 mlrd so'm (jami qarzdorlikning 54,7 % i), olingan bo'naklar — 57642,5 mlrd so'm (17,8 %), ichki idoraviy qarzlari — 19167,8 mlrd so'm (5,9 %) va budjetga to'lovlar bo'yicha qarz — 12000 mlrd so'm (3,7 %) ulushiga to'g'ri kelmoqda.

2024-yil 1-sentyabr holatiga ko'ra kreditor qarzdorlikning umumiy miqdori 323202,3 mlrd so'mni tashkil etib, shundan muddati o'tgan qarzdorlik 10935,3 mlrd so'mni (jami kreditor qarzdorlikning 3,4 % i) tashkil etgan.

Korxona va tashkilotlar faoliyatida muddati o'tgan kreditorlik qarzlari qoldiqlari bilan bog'liq holatlar tez-tez uchraydi. Korxona va tashkilotlarning muddati o'tgan kreditor qarzdorligi dinamikasi quyidagi 3-rasmda yoritilgan (3-rasm).

⁷ www.opendata.natlib.uz ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan

⁸ www.opendata.natlib.uz ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan

3-rasm. Korxona va tashkilotlarning muddati o'tgan kreditor qarzdorligi dinamikasi (1-sentyabr holatiga, mlrd so'm)⁹

Yuqoridagi rasm ma'lumotlari 2024-yilda muddati o'tgan kreditor qarzdorlik 2023-yil 1-sentyabrga nisbatan 24,2 % ga kamayganini ko'rsatmoqda. Muddati o'tgan kreditorlik qarzlari ulushining ortib borishi salbiy holat hisoblanadi.

Yuqorida keltirilgan tahlillar natijasida aytish mumkinki, mamlakat miqyosida kreditorlik qarzlarning salmog'i ortib borayotgani, shuningdek uning tarkibida muddati o'tgan kreditorlik qarzlari ulushining ko'payishi iqtisodiyotda dolzarb muammolarni yuzaga keltiradi. Shu sababli bu borada olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar hajmi va samarasini yanada oshirish maqsadga muvofiqdir.

Mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan turli mulkchilik shaklidagi xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy hisobotlarida mavjud majburiyatlar tarkibida uzoq va qisqa muddatli bank kreditlarining ham salmog'i sezilarli hisoblanadi. Shu sababli xo'jalik yurituvchi subyektlarga tijorat banklari tomonidan ajratilgan uzoq va qisqa muddatli bank kreditlarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha o'zgarishi quyidagi jadvalda keltirib o'tilgan (1-jadval).

1-jadval. Tijorat banklari tomonidan iqtisodiyot tarmoqlariga ajratilgan kreditlar¹⁰ (mlrd.so'm)

№	Tarmoqlar nomi	2023-yil		2024-yil	
		Mrld.so'm	Ulushi (%)	Mrld.so'm	Ulushi (%)
1.	Sanoat	66913,9	26,6	51283,2	25,6
2.	Qishloq xo'jaligi	14602,5	5,8	13950,3	7,0
3.	Qurilish	6826,8	2,7	5117,3	2,6
4.	Savdo va umumiy ovqatlanish	30511,1	12,1	26809,7	13,4
5.	Transport va kommunikatsiya	9594,3	3,8	4515,9	2,3
6.	Jismoniy shaxslar	100234,8	39,9	73141,0	36,6
7.	Boshqalar	22718,1	9,0	25271,1	12,6
JAMI		251401,5	100	200088,5	100

⁹ www.opendata.natlib.uz ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan

¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, iqtisodiyot tarmoqlariga turli maqsadlarda ajratilgan kreditlar hajmi 2023-yilda jami 251401,5 mlrd so'mga, 2024-yilda esa 200088,5 mlrd so'mga teng bo'lgan. Mazkur iqtisodiyot tarmoqlariga ajratilgan kreditlar miqdorida sanoatga ajratilgan kreditlarning salmog'i 2023-yilda 26,6 foizni, 2024-yilda esa 25,6 foizni tashkil qilmoqda. Xo'jalik yurituvchi subyekt nuqtayi nazaridan qaraganda, mazkur kreditlar buxgalteriya hisobida sanoat korxonalarining majburiyatlari miqdorining sezilarli oshishiga olib keladi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy hisobotlarida mavjud majburiyatlar bo'yicha moliya-xo'jalik operatsiyalarini hisobga olishning o'ziga xos xususiyatlari va turli muammolari kuzatiladi. Bu holat nafaqat ushbu atama ta'rifining bahsli talqini bilan, balki ayrim majburiyat turlari bo'yicha buxgalteriya hisobi yuritish tartibining to'liq ishlab chiqilmaganligi bilan bog'liq. Amalda bu xo'jalik yurituvchi subyektlarni mazkur ko'rsatkichni batafsil yoritmaslikka va ayrim kreditorlik qarzlari umuman aks ettirmaslikka undaydi. Biroq moliyaviy hisobotlardan foydalanuvchilar uchun majburiyatlar to'g'risidagi axborotlar juda muhim ahamiyatga ega.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston Respublikasida amal qilayotgan buxgalteriya hisobi bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar kelgusida yanada takomillashtirilishi orqali xo'jalik yurituvchi subyektlarning potensial majburiyatlarini moliyaviy hisobotlarda to'liqroq aks ettirish imkoniyatlari kengayadi. Moliyaviy hisobotlar tarkibidagi ayrim ko'rsatkichlar subyektning majburiyatlari holati va dinamikasini aniqlik bilan yoritishga xizmat qilishi kutiladi, bunda kontragentlar va agentlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar yanada shaffof tarzda namoyon bo'ladi.

Majburiyatlarining shakllanishi korxonalar tomonidan amalga oshiriladigan bitimlarning tabiiy natijasi bo'lib, ular tovarlar, xizmatlar va bajarilgan ishlar uchun keyingi to'lov jarayonini tartibga soladigan yuridik asos bo'lib xizmat qiladi. Bozor sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar hisob-kitob intizomiga qat'iy amal qilishi orqali barqaror ishlab chiqarish zanjirini ta'minlashi, iqtisodiy munosabatlarda uzilishlarning oldini olishi kutiladi. Shartnomalarda belgilangan muddati o'z vaqtida bajariladigan hisob-kitoblar nafaqat moliyaviy intizomni mustahkamlaydi, balki korxoning kelgusi investitsion jozibadorligini ham oshiradi.

Majburiyatlar hisobot davrida yoki undan oldingi jarayonlar natijasida shakllanadigan va ularning so'ndirilishi iqtisodiy manfaatning kamayishiga yoki aktivlarning qisqarishiga olib kelishi ehtimoli mavjud bo'lgan kreditorlik qarzlari hamda boshqa turdagi qarzlarni hisoblanadi. Kelgusida majburiyatlarni aniq tasniflash, ularni o'z vaqtida e'tirof etish va hisobga olish amaliyotining takomillashuvi korxonalarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashi, debitorlik va kreditorlik qarzlari boshqaruvini samaraliroq yo'lga qo'yishi prognoz qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ўзбекистон Республикаси 06.05.2014 йилдаги "Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида"ги ЎРҚ-370-сон Қонуни. <https://lex.uz/ru/docs/2382409>
2. Туйчиев А.Ж. Мажбуриятлар бухгалтерия ҳисоби ва таҳлилининг назарий-методологик муаммолари.— и.ф.д. илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. автореф. Тошкент. 2011 йил. — 60 б.
3. Махмудов С.К. Молиявий инструментларнинг ҳисоби ва аудитини такомиллаштириш: Иқт.фан.док. дис. ...автореф. — Тошкент: 2024. -82 б.;
4. Ташназаров С.Н. Молиявий ҳисоботнинг назарий ва методологик асосларини такомиллаштириш. Монография. — Самарқанд . 2018. 271 б.;
5. Козимжонов А. Хўжалик юритувчи субъектларда қарз мажбуриятлари бўйича харажатлар ҳисобини такомиллаштириш. PhD дисс. автореферати. 08.00.08 - «Бухгалтерия ҳисоби, иқтисодий таҳлил ва аудит». Тошкент - 2022 йил. 51 б.
6. Амиров А.А. Ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида мажбуриятлар ҳисоби ва аудитини такомиллаштириш. PhD дисс. автореферати. 08.00.08 - «Бухгалтерия ҳисоби, иқтисодий таҳлил ва аудит». Тошкент. 2022 йил. 53 б.
7. www.opendata.natlib.uz
8. www.cbu.uz

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>